

**ТАҶРИБАИ ХОРИҶӢ ДАР
ТАШАККУЛ ВА РУШДИ КЛАСТЕРҶОИ
МИНТАҚАВӢ ДАР КИШВАРҶОИ АЗ
ЧИҶАТИ ИҚТИСОДИӢ РУШДӢФТА**

*Ниёзова Моҳирахон Улугбековна - докторанти
курси 3-юми ихтисоси (PhD) 6D050600 –
“иқтисодиёти минтақа” Донишгоҳи давлатии
хуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон*

**ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ
ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ
РЕГИОНАЛЬНЫХ КЛАСТЕРОВ В
ЭКОНОМИЧЕСКИ РАЗВИТЫХ СТРАНАХ**

*Ниёзова Моҳирахон Улугбековна - докторант 3
курса по специальности 6D050600 –
«региональная экономика» Таджикского
государственного университета права, бизнеса и
политики*

**FOREIGN EXPERIENCE OF REGIONAL
CLUSTERS FORMATION AND
DEVELOPMENT IN ECONOMICALLY
DEVELOPED COUNTRIES**

*Niyozova Mohirakhon Ulughbekovna - A Three
year Doctoral Student on the Specialty (PhD)
6D050600–“regional economy” under the Tajik
State University of Law, Business and Politics*

Калидвожаҳо: кластери минтақавӣ, рақобатпазирии минтақавӣ, сиёсати кластерӣ, ҳамкорӣ, системаи шабакавӣ, муносибати кластерӣ, кластерҳои минтақавии инноватсионӣ.

Мақола дар мавзӯи таҷрибаи хориҷӣ дар ташаккул ва рушди кластерҳои минтақавӣ дар кишварҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ рушдффта баҳс мекунад. Қайд карда мешавад, ки ташаккули кластерҳо дар иқтисоди муосир фазаи мусоидро барои таъмини муҳити истеҳсолӣ ва ҷорӣ намудани технологияҳои баланд фароҳам меорад. Дар мақола таҷрибаи хориҷии ташаккул ва рушди кластерҳои минтақавӣ дар кишварҳои Италия, Фаронса, Британияи Кабир, ИМА ва Чопон баррасӣ шудааст. Собит карда мешавад, ки самаранокии кластерсозии иқтисоди минтақавӣ бо дараҷаи фаҳмиши ва истифодаи салоҳиятдори принципҳои ташикли раванди ташаккул муайян карда шавад. Дар натиҷаи таҳлил муаллиф ба чунин хулоса меояд, ки дар асоси таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ метавон гуфт, ки кластери минтақавӣ ҳамчун нуқтаи рушд ва асоси иқтисодиёти ба инноватсия нигаронидашуда муаррифӣ карда шавад.

Ключевые слова: региональный кластер, региональная конкурентоспособность, кластерная политика, сотрудничество, сетевая система, кластерный подход, региональные инновационные кластеры.

В статье рассматривается зарубежный опыт формирования и развития региональных кластеров в экономически развитых странах. Отмечается, что формирование кластеров в современной экономике создает благоприятную среду для производственной среды и внедрения высоких технологий. А также рассматривается зарубежный опыт формирования и развития региональных кластеров в Италии, Франции, Великобритании, США и Японии. Доказано, что эффективность кластеризации экономики региона определяется степенью понимания и грамотного применения принципов организации процессов формирования. На основе анализа, автором делается вывод о том, что исходя из опыта зарубежных стран, региональный кластер можно представить как точку развития и основу экономики, ориентированной на инновации.

Key words: regional cluster, regional competitiveness, cluster policy, cooperation, network system, cluster approach, regional innovation clusters.

The article dwells on foreign experience of regional clusters formation and development in economically developed countries. It is underscored that formation of clusters in contemporary economy creates a favorable environment for production and introduction of high technologies. In reference to it, the article canvasses the foreign experience of regional clusters formation and development in the following countries, such as: Italy, France, Great Britain, the USA and Japan. It is proved that the efficiency of clustering the regional economy is determined by the degree of understanding and competent application of principles beset with organization of the process formation. Adducing the results of the analysis the author of the article comes to the conclusion that proceeding from experience of foreign countries, one can assert that a regional cluster being represented as a point of development and the basis of economy oriented towards innovation.

Дар рушди иқтисодии кишварҳои пешрафта намунаи умумие ошкор карда мешавад, ки дар рушди муваффақонаи ҷомеаҳои корхонаҳои хурду миёна дар заминаи робитаҳои истеҳсолӣ, илмӣ, техникӣ ва тичоратӣ дар қаламравҳои маҳдуди чуғрофӣ муттаҳид карда шудааст. Ин падида аз ҷониби М. Портер хангоми омӯзиши шароити рушд ва фаъолияти 100 гурӯҳҳои рақобатпазиртарини корхонаҳои воқеъ дар кишварҳои гуногуни ҷаҳон муфассал омӯхта шуд [7].

Аз солҳои 90-уми асри ХХ бознигарии асосҳои сиёсати саноатӣ мавҷуд аст, ки аз моделҳои қаблан ҳукмронии идоракунии мутамарказ ба кулӣ фарқ мекунад. Усули нав бо баланд шудани нақши ташкилотҳои маҳаллӣ дар ташаккули стратегияи рушди ҳудудӣ, тавачҷӯҳи назаррас ба сифати афзалиятҳои рақобатии маҳаллӣ ва тавачҷӯҳ ба системаҳои минтақавии истеҳсолот тавсиф мешавад: Кластерҳо ба шиори сиёсати рушд табдил меёбанд, онҳо ҳамчун як объекти сиёсати саноатии типӣ нав ҳисобида мешаванд, ки ҳадафи асосии он баланд бардоштани рақобатпазирӣ як кишвар ё қаламрав мебошад. Консепсияи кластери рушди соҳибкорӣ ба муносибати сохторҳои корпоративӣ, сармоягузорӣ, миёнаравӣ, илмӣ, таълимӣ ва ҷамъиятии минтақа равона шудааст.

Моҳияти консепсияи кластер аз татбиқи иқтисодии ҳамбастагии минтақаҳоест, ки қаламрави иқтисодии онҳо заминаи рушди ҳамкориҳои Аврупо мебошад ва ҳалли мушкилоти иқтисодии минтақавӣ, яке аз самтҳои асосии ҷомеаи Аврупо мебошад [1, с.24].

Хусусияти мушаххаси кластерҳо, ки аз рӯи принсипи минтақавӣ ташкил карда шудаанд, беҳамтоии муҳити дохилӣ, инфрасохтор ва сатҳи макросистемаи хоси ин минтақа, инчунин имконияти ба даст овардани афзалиятҳои рақобатӣ дар қаламравҳо тавассути ҳамгирӣ мебошад. Кластер ҳамчун як ҳавасмандкунандаи рушди иқтисодӣ ва минтақавӣ барои рушди устувори кластер амал мекунад, ки хангоми интиҳоби самтҳои афзалиятноки сармоягузорӣ дар минтақа муҳим аст, зеро он хавфҳои номуайяниро дар арзёбии лоиҳаҳои сармоягузорӣ коҳиш медиҳад.

Самаранокии сармоягузорӣ аз ҳисоби кластер аз ҳисоби тақвияти робитаҳои байни субъектҳои хоҷагидорӣ – аъзои кластер бо мақсади мусоидат ба дастрасӣ ба технологияҳои нав тақсими хавфҳо дар шаклҳои гуногуни фаъолияти муштараки иқтисодӣ, аз ҷумла дастрасии муштарак ба бозорҳои хориҷӣ, ташкили-таҳқиқоти маҳаллӣ вобаста аст.

Ҳадафҳои асосии кластерсозӣ ташаккул ва баланд бардоштани рақобатпазирӣ аъзои кластер тавассути ҷорӣ намудани технологияҳои нав, кам кардани хароҷот ва баланд бардоштани самаранокии хизматрасониҳои илмталаб аз ҳисоби таъсири синергия ва унификатсияи равишҳо дар логистика, муҳандисӣ, технологияҳои иттилоотӣ, идоракунии сифат мебошанд [3, с.120].

Метавон гуфт, ки кластери минтақавӣ шарикҳои устувори ҳудудиву соҳавии корхонаҳо ва субъектҳо мебошад, ки бо барномаи инноватсионии ҷорӣ намудани технологияҳои пешрафта бо мақсади баланд бардоштани рушди устувори минтақа ва рақобатпазирӣ ин субъектҳо муттаҳид карда шудааст. Дар Руссия бошад, тавачҷӯҳи зиёд ба кластерҳои минтақавӣ дар натиҷаи таҷрибаи бомуваффақияти рушди минтақаҳои саноатӣ дар он кишварҳо, ки ба татбиқи усули кластерӣ шурӯъ кардаанд, ба миён омадааст.

Хусусиятҳои муайянкунандаи ташаккули кластерҳои минтақавӣ инҳоянд: захираҳои гуногуни минтақавӣ, зарурати пешгирӣ ва истироҳати профили экологии иқтисодиёти минтақа; зарурати барномаҳои рушди минтақавии субъектҳои хоҷагидорӣ, ки ба кластер дохил карда шудаанд; худтаъминкунии захираҳо барои рушди кластери минтақавӣ. Ташаккул ва рушди модели италиявӣ кластерҳои минтақавӣ аз ҳисоби рушди бомуваффақияти минтақаҳои саноатӣ (ноҳияҳои саноатӣ) вобаста аст.

Дар мамлакат, соҳибкории хурди классикӣ аз 4 миллион фирма танҳо 2% қалон ҳисобида мешавад. (дар онҳо 1000 нафар ва бештар аз он коргарон кор мекунанд). Ҳама ноҳияҳои саноатӣ, одатан дар шаҳрҳои хурд ва бо консентратсияи зиёди ширкатҳои хурди хунармандӣ хос мебошанд, ки дар онҳо якҷанд коргар кор мекунанд. Ширкатҳои хунармандӣ дар бозори ҷаҳонӣ рақобати шадид доранд, ки тавассути ҳамкориҳои истеҳсолкунандагони хурд, таъсиси муассисаҳои дастҷамъӣ ва истифодаи максималии потенциали фарқияти маҳсулот, фаъолияти баланди инноватсионии ширкатҳо, чандирӣ ва посухи сареъ ба талаботҳои нави истеъмолкунандагон ба даст оварда мешавад.

Бояд қайд кард, ки нақши назарраси давлат дар ташаккул ва рушди кластерҳои минтақавӣ, ки дар пешниҳоди таҳфифҳои содиротӣ, дастгирӣ ва ҷалби сармоягузoron, дар машварат зоҳир мешавад, ки ин имкон дод, ки ҳам дар бозори дохилӣ ва ҳам бозори хориҷӣ маҳсулоти рақобатпазир истеҳсол карда мешавад. Хусусияти ташаккули кластерҳои минтақавӣ дар қаламрави Фаронса дар он аст, ки гузариш ба шаклҳои нави рушд дар ин ҷо нисбат ба дигар кишварҳо хеле мушкул аст.

Инро бо он шарҳ додан мумкин аст, ки дар ин кишвар, чун анъанавӣ, қувваи мутамаркази давлатӣ буд. Танҳо бо қабули барномаи ташкил ва рушди қаламравҳо созмони идоракунии рушди

худудҳо ва фонди ҷобачогузори онҳо таъсис дода шуд. Баъдтар тақрибан 100 лоиҳаи барномаҳои рушди минтақавӣ, ки бо системаи кластерҳои саноатӣ муттаҳид карда шудаанд, таҳия ва тасдиқ карда шудаанд. Маҳз дар чараёни ин фаъолият тавассути ҳамкории корхонаҳои системаи шабакавӣ ташаккул ёфт, ки ба консентратсияи тақрибан 30 ширкати калон мусоидат намуд ва инчунин консентратсияи соҳибкорони хурду миёна вучуд дорад. Мувофиқи ин, қонун “дар бораи инноватсия” қабул карда шуд, ки ба ташаккули тичорати нави инноватсионӣ нигаронида шудааст. Бояд қайд кард, ки тамоми тадқиқотҳо дар соҳаи инноватсия бо фармони агентии банақшагирии миллии гузаронида шудаанд, яъне дастгирии ҳукумати доштан. Қонун афзоиши ҳаракатнокии кормандони илмиро дар марказҳои илмӣ чамъиятӣ ва озодии бештарро барои ташкили ширкатҳои худ ва додани маслиҳат ба ширкатҳои хусусии саноатӣ пешбинӣ мекард.

Ҳамин тариқ, кластерҳо асосан тавассути ҳамкорӣ байни гурӯҳҳои саноатии маҳаллӣ, донишгоҳҳо ва институтҳои илмӣ сохта мешаванд; рушди кластерро мақомоти маҳаллӣ ва бахшҳои минтақавии Вазорати иқтисод, молия ва саноат яққоя анҷом медиҳанд.

Тибқи концепсияи рушди минтақа, Бритониёи Кабир беҳтаринро тавассути рушди маҳаллӣ таъмин мекунад, аз ин рӯ зарурати наздик кардани сиёсати минтақавӣ ба марказҳои қабули қарорҳои маҳаллӣ вучуд дорад. Банақшагирии худудӣ бо ташаббуси ҳукумати марказӣ, ки танҳо ҳамроҳангсозӣ ва маблағгузорию умумиро иҷро мекунад оғоз ёфт, аммо мақомоти минтақавӣ ва шахрӣ воқеан лоиҳаҳоро идора мекунанд. Дар рушди иқтисодии қаламравҳо, соҳибкорӣ нақши муҳимро бозид, ки диққати махсус ба такмил додани сатҳи рақобатпазирии он дар соҳаи технологияҳои пешрафта, биотехнология, технологияҳои иттилоотӣ ва телекоммуникатсия равон карда шуд. Яке аз самтҳо дар соҳаи соҳибкорӣ, ин мусоидат ба ташаккули кластерҳои саноатӣ мебошад.

Бо назардошти рушди самт, ҳукумат барномаҳои танзими мақсаднок ва ҳавасмандгардонии соҳибкориро амалӣ менамояд. Дар тӯли зиёда аз 10 сол Шотландия, Уэлс, Ирландияи шимолӣ ва Англияи шимолу шарқӣ рушди бомуваффақияти минтақавии худро дар истехсоли мошинҳо, электроника, кимиё ва баъзе бахшҳои анъанавӣ, ба монанди истехсоли хӯрок ва нӯшоқиҳо, либос ва нассочӣ нишон медиҳанд. Дар солҳои 1980-ум ҳамчун самти асосии тавсеа шаклҳои ҳамкории байни соҳибкорӣ ва таҳсилоти олий, рушди барномаҳои гуногуни маблағгузорию давлатӣ барои таҳқиқот ба қар шурӯъ мекунанд, ки дар натиҷа боғҳои илмӣ ва агентҳои интиқоли технология афзоиш ёфтанд.

Дар Иёлоти Муттаҳида, асоси стратегияи рушди иқтисодҳои минтақавӣ, ин муносибати кластерӣ мебошад [4]. Хусусияти хоси кластерҳои амрикоӣ дар он аст, ки фаъолияти онҳо ба принципҳои шарикӣ асос ёфта, ба тичоратиқунонии НИОКР (**научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы.**) нигаронида шудааст.

Масъалаи ташаккул ва таҳкими кластерҳои минтақавии инноватсионӣ дар Иёлоти Муттаҳида ба муҳимтарин афзалиятҳои миллии гузошта шуд. Давлат тавассути системаи федералии шартномавӣ ба ширкатҳои пудратчӣ ҳуқуқҳои зеринро медиҳад (ичрокунандагони барномаҳои НИОКР) [5, с.19]: истифодаи ройгон аз таҷҳизоти саноатӣ ва озмоишгоҳҳои илмӣ иёлот; имтиёзҳо дар хариди ашёи хом ва мавод аз идораҳои давлатӣ ва аз ҳисоби фондҳои давлатӣ; имтиёзҳои андоз; амортизатсияи пеш аз мӯҳлати фондҳои асосӣ; иҷораи ройгони амволи заминии давлатӣ; субсидия кардани рушди худӣ ширкатҳо ва ғайра.

Сиёсати фаъоли давлатӣ нисбати донишгоҳҳо (хусусан таҳқиқот) ва дастгирии кавии молиявӣ ба онҳо имтиёз дода, ҳамчун тақони рушд хидмат кардааст. Маҳз дар зерини таъсири миллиатиқунонии фаъолияти илмӣ шароити фаъолияти илм дар бахши тичорат тағйир ёфт. Дар бисёр соҳаҳо, корпоратсияҳо воҳидҳои илмӣ таъсис доданд, аммо танҳо барои иҷрои фармоишҳои давлатӣ таҳия карданд.

Намунаи барҷастаи кластер, ки дар Иёлоти Муттаҳида амал мекунад, ки водии Силикон мебошад. Ин кластер ба ҳамкории зич байни марказҳои тадқиқотӣ ва сармояи венчурӣ асос ёфтааст. Маҳз онҳо заминаи моддии кластерро ифода мекунанд, зеро онҳо ба дигар иштирокчиёни он таъсир мерасонанд. Марказҳои тадқиқотӣ ва сармояи венчурӣ инфрасохтори заруриро фароҳам меоранд ва ташаккули бозигарони нави кластерро ҳавасманд мекунанд. Натиҷаҳои мутақобила навовариро пайдо мекунад.

Аз ин рӯ, мо метавонем ба хулоса оем, ки ҳамкории донишгоҳҳо ва ширкатҳои хусусӣ дар Иёлоти Муттаҳида ташаккул ёфтааст, аз ин рӯ, имкони ба даст овардани фоида аз тичоратиқунонии натиҷаҳои таҳқиқоти ҷорӣ ва зарурати ҷустуҷӯи манбаҳои иловагии маблағгузорӣ барои таҳқиқоти бунёдӣ вучуд дошт.

Бояд қайд кард, ки ба кластерҳои ИМА хусусияти рушди мустиқили инноватсияҳо, инчунин иштироки фаъолони давлатҳо дар рушди тадқиқоти илмӣ, интиқоли баъзе ваколатҳо ба сатҳи

минтақавӣ ҳос аст. Дар ҳалли масъалаҳои рушди инноватсионии кишвар тамоми мақомоти давлатӣ дар ҳама сатҳҳо ва филиалҳо иштирок мекунад. Дар муносибатҳои байни давлат ва соҳибкорӣ, шарикӣ пуршиддат, ҳатто ҳамкорӣ вучуд дорад. Тадричан вазифаи ташаккул ва таҳкими кластерҳои минтақавии инноватсионӣ дар Иёлоти Муттаҳида ба яке аз муҳимтарин афзалиятҳои миллӣ таъдил ёфт [6].

Таҷрибаи Чопон яке аз намунаҳои раванди ташкили кластерҳо мебошад. Хусусияти асосии фарқкунандаи кластер дар Чопон пешрафти технологияҳои нав ва нақши пешбарандаи як ширкати калонест, ки иқтисоди дохилии микросо амалӣ менамояд. Кластери минтақавӣ системаи робитаҳои байни онҳоро ифода мекунад, шумораи муайяни калон ва шабакаи корхонаҳои миёна ва хурд ва дар шабака иерархияи қатъӣ мавҷуд аст. Ба пайдоиш ва ташаккули кластерҳо сиёсати фаъоли пешгирифти давлат мусоидат кард, охири ба рушди илм диққати калон медиҳад. Ҳама қонунҳои қабулшуда дар бораи илм, технология ва барномаҳои стратегияи рушди соҳаи илмӣ ва инноватсионии кишвар барои дарозмуддат буданд, аз ҷумла муҳимтаринашон муқаррарот оид ба зарурати фаъл кардани мавқеъ буд.

Давлат дар ҳамроҳангсозии умумии фаъолияти илмӣ дар кишвар нақши фаъуллодаи фаъл дошт. Диққати маъмурияти вилоят ба аҳамияти мусоидат ба рушди илм, тақвияти ҳамкориҳои байни саноати маҳаллӣ, таҳсилоти олий ва ташкилотҳои илмии давлатӣ равона карда шуд. Минбаъд маъмурияти вилоят курсеро муқаррар кард, ки кластерҳои инноватсионӣ, бояд бо ташаббуси маҳаллӣ ташкил карда шаванд. Дар нақшаи молиявии давлатӣ оид ба илм ва технология баланд бардоштани рақобатпазирии технологияҳои саноатӣ тавассути ҳамкориҳои корпоратсияҳо, ҳукумат ва бахши илмӣ пешбинӣ шуда буд. Чопон аз кишварҳои дигар навоариҳои омӯхта, тақвими додани онҳоро дар қаламрави худ идома дод ва ба рушди мустақили технологияҳои муайян гузашт. Аз ин рӯ, мо гуфта метавонем, ки таҳияи кластерҳо асосан бо назардошти хориҷиҳо сурат гирифтааст.

Таҷриба, пеш аз ҳама амриқӣ, аммо тафовутҳо низ ҳастанд. Кластерҳо дар Чопон бо мақсади пешбурди соҳаҳои муосири илмӣ-техникӣ (таҳия ва истеҳсоли схемаҳои бузурги интегралӣ, нанотехнология, робототехника) сохта шудаанд. Аҳамияти махсус ба соҳаҳои омехта, истеҳсолоти биологӣ, экологӣ ва биоинформатика дода мешавад. Фарқи асосии кластерҳои Чопон ва кластерҳои ба ин монанд дар Аврупо дар он аст, ки дар Чопон кластерҳои омехта бартарӣ доранд саноатҳо ва дар Аврупо онҳо дар соҳаҳои аънанавӣ бартарӣ доранд.

Дар Италия тавачҷӯҳ ба рушди кластерҳои минтақавӣ ба таҷрибаи муваффақонаи рушди ноҳияҳои саноатӣ асос ёфтааст. Дар маҷмӯъ, дар Италия 200 ноҳияи саноатӣ мавҷуданд, ки 60 ҳазор корхонаро бо 600 ҳазор корманд муттаҳид мекунад ва бо назардошти ҳамкориҳои саноатӣ дар ноҳияҳои саноатӣ, зиёда аз 1 миллион корхонаҳои хурду миёна фаъолият мекунад, ки 4-6 миллион нафарро бо ҷойҳои корӣ таъмин мекунад. Дар Алп, дар пойгоҳи Монблан, 1300 корхонаи кластери нассочӣ барои истеҳсоли матои кашмир, дӯзандагӣ, тарроҳӣ ва таҷҳизот мавҷуданд. Давлат низ барои ин нақши назаррас дорад: он таҳфифҳои содиротӣ, фарогирии кафолат, дастгирӣ, ҷалби сармоягузори машварат, идоракуниро, ки ба кӯмак равона карда шудааст иҷро мекунад. Системаи иттилоотӣ сохта шудааст, ки дастрасиро ба тамоми иттилоот дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ фароҳам меорад. Ҳамаи ин ба Италия имкон дод, ки 90% маҳсулоти рақобатпазирро фароҳам орад.

Фаронса нисбат ба дигар кишварҳо мушқилтар, ба шаклҳои нави идоракуни гузашт, зеро дар ин ҷо бахши мутамаркази давлатӣ аънанавӣ қавӣ буд, ки он 25% қувваи корӣ, 30% истеҳсолот ва ¼ содирот қор мекарданд.

Дар соли 1995 оид ба ташкил ва рушди ҳудудҳо барнома қабул карда шуд, ташкилоти идоракуни ва рушди ҳудудҳо ва фонди ҷобачогузори онҳо таъсис дода шуд. Дар давоми солҳои 1997 – 1999 99 лоиҳаи барномаҳои минтақавии рушд таҳия ва тасдиқ карда шуданд, ки бо системаи кластерҳои саноатӣ муттаҳид карда шудаанд. Дар Фаронса таҳқиқоти фармоишии Агентии Миллии Банақшагирӣ (DATAR) 144 кластери мавҷудаи минтақавӣ ва тақрибан 82 кластерро муайян кард, ки дар ҳоли ташаккул ҳастанд ё табиати маҷозӣ доранд.

Интегратсияи минтақавӣ дар Бритонияи Кабир низ рушд кардааст. Дар миёнаи солҳои 90-ум афзалиятҳои сиёсати саноатӣ аз нав дида барномада шуданд. Дар натиҷа, ба ном барномаи пешгуи технология таҳия карда шуд. Яке аз қадамҳои муҳими ҳукумати Бритониё амр барои муайян ва харитаи ҳамаи кластерҳои минтақавии кишвар буд. Дар Иёлоти Муттаҳида комиссияҳо барои ташаббуси ташкили кластерҳо таъсис дода мешаванд. Марказҳои илмӣ ва донишгоҳҳо таҳлилҳо мебаранд. Комиссияҳо саҳмияҳои аъзоёни кластерро тақсим мекунад, барои баргараф кардани монеаҳо, таҳкими кластерҳо кӯмак мерасонанд. Сармояи аввалияро давлат ҷудо мекунад, пас маблағҳои ширкатҳои хусусӣ чамъ оварда мешаванд.

Кластерҳои амрикоӣ бо иштироки худ дар рақобати ҷаҳонӣ ҳосанд. Рақишҳои инноватсионӣ афзалият доништа мешаванд ва қор ба принципҳои шарикӣ асос меёбад. Намунаи барҷастаи кластер “водии Силикон” мебошад, ки музди мутахассисон дар як сол 125 ҳазор долларро ташкил медиҳад ва 2,5 миллион нафар бо қор таъмин мебошанд. Институти омӯзиши минтақавӣ ИМА мушкilotи иқтисоди миллиро тавассути призмаи ассотсиатсияҳои мавҷудаи кластерӣ баррасӣ намуда, ҳамзамон робитаҳои ин шиддатнокӣ соҳаҳо, намудҳои фаъолият ва гурӯҳҳои кластерҳоро муайян кард. 23 гурӯҳи кластери истехсолӣ муайян карда шуданд, ки 4 блок муттаҳид карда шудаанд, ки дар онҳо аз 5 то 116 намуди фаъолият пешниҳод карда шуд. Ин блокҳои кластерҳо аз 82 то 102 ҳазор қорхонаро муттаҳид кардаанд, ки шумораи умумӣ қормандонашон аз 38 ҳазор то 4,5 миллион нафарро ташкил медиҳад, ки эҷоди арзиши изофаро дар ҳаҷми 0,5 миллиард то 4 миллиард таъмин менамояд.

Ҳамаи мақомоти Канада ташаббусҳои тичорати кластериро дастгирӣ мекунанд: сатҳи федералӣ, минтақавӣ ва шаҳрӣ, шаклҳои мушаххаси дастгирӣ дар ҳар сатҳ фарқ мекунанд. Ҳамзамон, стратегияи кластер як қисми кишварӣ инноватсионӣ милли мебошад. Ин стратегияи сиёсиро Шӯрои Миллии Тадқиқотҳо, ки ба рушди федералӣ роҳбарӣ мекунанд, ҳамоханг мекунанд. Агентии тадқиқотӣ хусусияти фарқкунандаи ташаббусҳои кластери минтақавӣ ки бо иштирок ташкил карда шудаанд, дар он аст, ки ҳамаи кластерҳо қисми шабакаҳои мебошанд, ки аз минтақаҳои худ берун мераванд. Дар сатҳи музофотҳои Канада сиёсати кластерӣ дастгирии қавӣ мегирад. Он аз маблағгузори таҳияҳои илмӣ, татбиқи барномаҳои таълимӣ, қалби сармояи хоричӣ ва пешниҳоди хидматҳои марбута иборат аст. Агентҳои рушди минтақавӣ ва ширкатҳои идорақунии назди ҳукумати вилоят дар идорақунии сиёсати кластерӣ дар сатҳи вилоят нақши пешбаранда доранд. Ин очонсиҳо ҳамчун як таҳкурси барои дастгирӣ ва дастгирии ташаббусҳои кластерӣ амал намуда, муносибати стратегӣ ба рушди минтақа ва нақшаҳои тичорати миёнамӯҳлатро барои ноил шудан ба ҳадафҳои фаврӣ ташаккул медиҳанд.

Дар Чопон қори ташаккули кластерҳо дар 2 марҳила ба анҷом расонида шудааст. Технопаркҳо барои мустақкам намудани потенциали илмӣ татбиқи он сохта мешаванд. Пас аз қабули консепсияи рушди технополисҳо дар Чопон дар соли 1983 зиёда аз 100 технопарк таъсис дода шуд, ки ташаккули комплексҳои тадқиқотиро, ки ба рушди босуръати робитаҳои тичоратӣ ва илмӣ – техникӣ мусоидат карданд, таъмин намуданд. Бо рушди паркҳои технологӣ, онҳо ба марказҳои ҳамқори маориф, илм ва саноат бо дастгирии фаъоли давлатӣ дар сатҳҳои гуногуни ҳукумат тақдир меёбанд ва заминаи ташкили кластерҳои оянда мебошанд.

Кластери маъмули қалони Чопон аз як саридораи нисбатан қалон иборат аст, ки дар он ду ё се сатҳи ширкатҳои зерқудратӣ қор мекунанд, ки одатан дар наздиқии ҷуғрофии он қойгиранд.

Умуман, дар асоси таҷрибаи кишварҳои хоричӣ, мо гуфта метавонем, ки кластери минтақавӣ метавонад ҳамчун нуқтаи рушд, ҳамчун асоси иқтисодӣ ба инноватсия нигаронидашуда муаррифӣ карда шавад. Ва иқтисодиёте, ки дар он кластерҳои минтақавӣ таъин шудаанд нақши асосӣ барои рақобатқазир шудан ва муҳимтар аз ҳама, сармоягузори тамоми имқониятҳоро дорад. Санадҳои кластери минтақавӣ ҳамчун воситаи рушди минтақа, барои рушди соҳибқори хурд, миёна ва қалон муҳити махсуси мусоидро ташкил медиҳад ва таъсири мултипликаторие, ки на танҳо саноат, балки ба рушд таъсири мусбӣ мерасонад, инчунин ба афзоиш, сатҳ ва сифати зиндагии аҳолии минтақа қўмак мерасонад.

АДАБИЁТ

1. Асаул Л. Н. Строительный кластер – новая региональная производственная система [Электронный ресурс] // Экономика строительства. 2004. № 6. URL: <http://www.mbrk.ru>
2. Андреев Ю. А. Приоритетное инвестирование в условиях региональной кластеризации экономики: дис. . . канд. экон. наук. СПб.: Ин-т проблем регион. экономики РАН, 2007. 172 с.
3. The Official Business Link to the U.S. Government [Электронный ресурс]. URL: <http://www.business.gov> (дата обращения: 25.03.2021).
4. Емельянов С. Стратегия развития науки и технологии в США в XXI веке // Проблемы теории и практики управления. 2002. № 1. С. 19–24.
5. Скоч А. Международный опыт формирования кластеров [Электронный ресурс]. URL: <http://www.intelros.ru>
6. Сизов В. В. Теоретические аспекты анализа влияния развития кластеров на рыночную конкуренцию // Вестн. Томского гос. пед. ун-та (Tomsk State Pedagogical University Bulletin). 2010. Вып. 12. С. 174–177.
7. The Institute for Strategy and Competitiveness. International Cluster Competitiveness Project [Электронный ресурс]. URL: <http://www.isc.hbs.edu> (дата обращения: 25.03.2021).

REFERENCES

1. Asaul L.N. Constructional Cluster - New Regional Production System [Electronic resource] // Construction Economics. - 2004. № 6. URL: [http:// www.mbrk.ru](http://www.mbrk.ru)
2. Andreev Yu.A. Priority Investment under the Conditions of Regional Clustering of Economy: candidate dissertation in economics. – SPb.: Problems of Region of Economics under the Russian Academy of Sciences, 2007. - 172 p.
3. The Official Business Link to the U .S. Government [Electronic resource] .URL: <http:// www.business.gov> (Date of appeal: 25.03.2021).
4. Emelyanov S. Strategy for Development of Science and Technology in the United States Referring to the XXI-st Century // Problems of Theory and Practice of Management. - 2002, #1. – pp. 19–24.
5. Skoch A. International Experience of Cluster Formation [Electronic resource] .URL: <http:// www.intelros.ru>
6. Sizov, V.V., Theoretical Aspects of Analysis of Impact of Cluster Development on Market Competition // Bulletin of Tomsk State Pedagogical University. - 2010, # 12, - pp. 174 - 177.
7. The Institute for Strategy and Competitiveness. International Cluster Competitiveness Project. [Electronic resource]. URL: <http:// www.isc.hbs.edu> (Date of appeal: 25.03.2021).